

JERNVERKSMUSEUM

Årsrapport for 2022

Våre faste støttespillere:

Kulturdepartementet

AGDER
fylkeskommune

TVEDESTRAND
KOMMUNE

Næs Jernverksmuseums formålsparagraf

Stiftelsen Næs Jernverksmuseum har som hovedformål gjennom formidling og forskning

- å levendegjøre Næs Jernverks virksomhet og utvikling gjennom tidene, samt
- arbeide på samme måte innenfor den samlede norske jernverkshistorie.

Dette skal skje bl.a. gjennom:

1. Å erverve, samle, bevare og gjøre tilgjengelig bygninger og gjenstander og annet materiale av enhver art tilknyttet Næs Jernverk samt norsk jernverkshistorie i sin alminnelighet.
2. Å sikre forsvarlig oppbevaring, konservering og dokumentasjon av museets bygninger og samlinger.
3. Å samarbeide med andre museer, virksomheter, institusjoner og foreninger om utstillinger og formidling.
4. Å utgi publikasjoner.
5. Å arbeide i overensstemmelse med International Council of Museum's museumsetiske regler.

Forsidebilde: 2. trinn fra Vegårshei skule var ivrige og interesserte tilhørere. Her ser alle ned i den dype masovnen. Foto: Mona Olea Ramsdal.

Innhold

Næs Jernverksmuseums formålsparagraf.....	2
1. Museumsåret 2022 - en sammenfatning.....	4
2. Formidling.....	6
3. Forvaltning.....	9
4. Forskning og formidling.....	11
5. Fornyng	15
6. Annet	17
7. Styret og ansatte.....	19

Næs Jernverksmuseum har som sin hovedoppgave å forvalte og formidle landets best bevarte jernverksanlegg og drive forskning og formidling innen hele det jernverkshistoriske fagfeltet. Museet har, siden etableringen som stiftelse i 1991, vært under kontinuerlig oppbygging og framstår i dag som det best bevarte og mest omfattende jernverksanlegget i Norge basert på masovnsdrift.

Næs Jernverksmuseum er et konsolidert museum og har ansvaret for driften av den romantiske parken Lunden samt Forvaltergården - Tvedestrand Museum. I tillegg har museet faste åpningstider og omvisning i besøksgruven Solberg gruve. Jernverksmuseet har ca. 8000 gjenstander, fotografier og 11 kulturhistoriske bygninger med en bygningsmasse på 5700 m².

I 1999 ble Nes Verk kåret til Aust-Agders tusenårssted. I dag har Næs Jernverksmuseum status som nasjonalt prioritert teknisk-industrielt kulturminne og er tildelt det europeiske kulturminneskiltet. Museet får faste bevilgninger til driften fra Kulturdepartementet, Agder fylkeskommune og Tvedestrand kommune.

Restaurering av vannrenne til hammerbygningen. Fra prosjektet «Hammer i drift».

1. Museumsåret 2022 - en sammenfatning

Denne årsrapporten har til formål å vise hovedtrekkene ved virksomheten på Næs Jernverksmuseum i 2022. Virksomheten ledes etter styrets strategier og mål og prioriteringer fra det offentlige, som Kulturdepartementet og aktuelle stortingsmeldinger.

Virksomheten

I 2022 har museet hatt en god utvikling på flere områder. Forsknings- og publiseringsarbeidet har fortsatt med prosjekter og en nyutgivelse av Fortuna, Solberg gruve har fått en ny publikumspaviljong, samarbeid med andre institusjoner har vært berikende og besøkstallene er svært gode. Restriksjonene fra pandemien ble opphevet og det var igjen mulig å ta imot publikum uten avstand og antallsbegrensninger.

Besøkstall

18 097 gjester besøkte museet i løpet av året og årets besøkstall er de beste for museet siden 2016 og en økning på omlag 10 % i forhold til 2019. En stor del av denne økningen skyldes at museet har hatt flere ordinære gjester, grupper og skoleelever. Både antall grupper og skoleklasser varierer fra år til år. Museet har en automatisk personteller i parken Lunden. Rutinene for bruken av persontelleren er ikke helt klare, og tallene fra Lunden er derfor ikke med i årets besøkstall.

Prosjekter

Dette året har staben blant annet jobbet med planlegging og gjennomføring av flere av tiltakene i langtidsplanen: publikumspaviljong i Solberg gruve, utgivelse av tidsskriftet Fortuna nr. 8, prosjektet «Hammer i drift» og digitaliseringsprosjektet «Dust to Digital».

Våren 2022 ble det reist en ny **publikumspaviljong ved Solberg gruve**. Bygget ble reist i samarbeid med Fortidsminneforeningen og som et kurs i tradisjonshandverk. Konstruksjonen er et grindverksbygg avstivet med rotknær.

Fortuna nr. 8. Forskning og formidling er ett av museets viktigste satsningsområder og museets historiker, Frank Meyer, har stått for utgivelsen av et nytt nummer av tidsskriftet Fortuna.

Prosjektet Hammer i drift har som mål og sette i stand den midterste av de tre vannhjulsdrevne hammerne i Hammerbygningen. I løpet av 2022 er vannrenna fra dammen til hammerbygningen gjenoppbygd og vannhjulet, bolverk og steinmurer er utbedret.

Digitaliseringsprosjektet «Dust to Digital» er et treårig prosjekt som startet i 2021. I 2022 er 272 hyllemetere med arkivmateriale skannet og lagt tilgjengelig på Digitalarkivet. Prosjektet fikk rett før jul friske midler fra Arkivverket til slutføring av arbeidet i 2023. Forskningsprosjektet «Jerntid. De gamle jernverkene og de nye bærekraftsmålene» er aktivt og munnet ut i to fagfellevurderte artikler og flere foredrag.

Annet

Kunstneren Line Bergseth har jobbet med planten kamelia. Dette munnet ut i **utstillingen «Camellia»** som ble vist i Snekkerboden sommeren 2022.

Museet var medarrangør på **Agderseminaret 2022** og museets historiker, Frank Meyer, var redaktør for antologien etter seminaret i 2021.

Stiftelsens **årsmøte** ble avholdt 15. juni.

2. Formidling

Ved Næs Jernverksmuseum skal all formidling være faglig fundert. Formidlingen skal gi kunnskap og opplevelser som bidrar til kritisk refleksjon og innsikt i jernverkshistorien. Museet skal være en møteplass for alle, uavhengig av funksjonsnivå, ved at det legges til rette for universell utforming så langt det er mulig.

Formidlingen foregår på tre ulike arenaer: Næs Jernverksmuseum, Solberg gruve og Forvaltergården-Tvedestrand museum.

Omvisning og undervisning

Jernverksmuseet har faste åpningstider fra 15. mai til 1. september. Publikum tas med på omvisninger med guide i sesongen og skoleklasser får undervisning og/eller DKS-opplegg. De besøkende får se en kort introduksjonsfilm før guiden tar dem med inn i museets bygninger. På denne måten fortelles historien om jern- og stålproduksjon og om arbeidsforholdene ved verket.

Grupper, lag og foreninger som besøker jernverksmuseet får omvisningene tilpasset egne ønsker. Jernverksmuseet fikk for 2022 innvilget skoleopplegg gjennom Arendal kommunes og Tvedestrand kommunes egne midler til den kulturelle skolesekken (DKS). Opplegget, kalt «Fra gruva til verket - fra jernmalm til jern», ble gjennomført i løpet av uke 17, 18, 36, 37, 38 og 39. DKS-opplegget til Agder vikinglag/Lunden vikingmarked ble gjennomført 3. juni (320 elever). Til sammen besøkte 3314 elever og lærere Næs Jernverksmuseum, Solberg gruve og Forvaltergården. Av disse deltok 1387 elever i DKS-oppleggene og 445 elever i ordinære opplegg.

Under Lunden vikingmarkeds DKS-opplegg lagde museet i samarbeid med Trygve Svenbalrud en leirovn for smelting av myrmalm. De ulike stadiene fra tørking og røsting til smelting av myrmalm ble demonstrert for elevene fra Tvedestrand-skolen. (Se bildet over.)

Forvaltergården og Solberg gruve

Forvaltergården – Tvedestrand museum er innredet med krambod, apotekinteriør fra 1929 og utstillinger. I Forvaltergårdens underetasje driver Linn Morken Rasmussen «Museumshaven Cafe og Kulturscene». Utstillingene og kramboden i første etasje var åpne fra 25. juni t.o.m. 14. august. I år var 2092 personer innom. Dette er et gratis tilbud.

Solberg gruve var jernverkets «hjemmegruve» og er i dag museets besøksgruve. Gruva var åpen hver søndag i sommersesongen fra 12. juni t.o.m. 28. august og hadde totalt 1639 besøkende. Dette er tilsvarende antall besøkende som i 2021 (1658) og 500 flere enn i 2019 (1192).

Arrangementer

Jernverksmuseet har en rekke arrangement i løpet av året med foredrag i vinterhalvåret og større arrangement i sommerhalvåret. I 2022 ble 18 arrangement gjennomført.

Her er en oversikt over gjennomførte arrangement:

Foredragsserie

25. januar	Bøndenes motstand mot øvrigheten på Agder ved Trond Bjerkås, førsteamanuensis ved Institutt for religion, filosofi og historie, UiA.
22. februar	Norsk hagekunst omkring 1800 – Landskapsstilens romantiske utvikling i Norge ved konservator Geir Thomas Risåsen, Norsk Folkemuseum.
29. mars	Sex & Drugs & Rock'n Roll: Conrad Nicolai Schwachs «Erindringer af mit Liv» ved Jens Johan Hyvik, professor i historie ved Universitetet i Sørøst-Norge, campus Bø.
26. april	Lars Fredriksen - Aust-Agderknivens far ved Knut Moland, pensjonert sjøkaptein og medforfatter av bøker om kniver og sjømannsliv.
27. september	400 år på 45 minutter ved etnolog Elisabeth Høvås.
25. oktober	Ut, opp og fram. Barnevandring på Agder 1720–1920 ved historiker Paul Sveinall.
29. november	Nisse, hvilken nisse? En nisse er ikke bare en nisse! ved Ellen J. Lerberg, magister i kunsthistorie, seniorkurator ved Nasjonalmuseet i Oslo.

Større publikumsarrangement

5. mars	UKE 9: Kulturfestival i Tvedestrand
15. mai	Sesongåpning og utstillingsåpning
3., 4. og 5. juni	Lunden vikingmarked
24.-26. juni	Smed- og handverksdagene
10. juli	Barnas jernverkssøndag
24. juli	Familiearrangementet «Gruva og verket»
7. august	Naturens dag i Lunden
13. september	Sopptur i Nes Verks skoger
18. september	Høstmarked
24. og 25. november	Agderseminaret 2022: VI» og «DE ANDRE» – utenforskap og fiendebilder på Agder, ca. 1850 til i dag
1. desember	Julegrantenning på Nes Verk

Andre arrangement

Spor 1 Team Norway holdt modelljernbaneutstillingen, som står i museets industrihall, åpen 4. juni, 25. og 26. juni, 10. juli, 24. juli, 7. august og 18. september.

Konsert med Hammerbakken blæseensemble søndag 19. mai.

Oljemaleri på lerret med motiv fra Hammerbakken og Kniphammerdammen. Kunstner ukjent. Malt i 1945.

3. Forvaltning

Forvaltning og utvikling av museumsanlegget og museet samlinger er et av stiftelsens hovedansvarsområder.

Næs Jernverksmuseum disponerer et stort anlegg med 11 antikvariske bygninger. Bygningene har et kontinuerlig behov for vedlikehold og reparasjoner, og disse arbeidene foregår hele året. I tillegg har museet ansvar for den romantiske parken Lunden og Solberg gruve. Forvalteroppgaven innebærer også ansvar for og utvikling av gjenstandssamlingen, fotografi- og bildesamlingen, kunstsamlingen, biblioteket og jernverksarkivet.

Arbeid utført ut over vanlig vedlikehold

- Restaurering av vinduer med karmen og skodder på Snekkerbodens sørvegg. (Egne prosjektmidler.)
- Ferdigstilling av taket på det gamle kontoret med ny takpapp. (Egne prosjektmidler.)
- Skiftet taksten på Snekkerboden etter takras.
- Opprydning i Lunden etter vinteren: fjernet rotvelt, beskåret busker, vedlikeholdt bed og reparert murer etter flom.
- Restaurering av sørvegg på Hammerbakkens uthus. Husbukk hadde gjort stor skade på reisverket. Gavlveggen ble stemplet opp, reisverk fjernet og nytt reisverk hugget til. Gammel kledning ble skiftet ut.
- Brannforebyggende tiltak i administrasjonsbygget: gipsplater på gamle og nye vegger, ny brannsikker dør og brannstige fra tak til terreng.

Museets gjenstandssamling

I løpet av året har det kommet til nye gjenstander i vår samling. Samlingen har i 2022 blitt komplementert med følgende:

- 1 stk. toetasjes ovn, no. 9, fra Næs jernverk. Motiv: Sfinks. Trolig produsert i perioden 1820 til 1840. (kjøp)
- 1 stk. etasjeovn, no. 19, fra Fossum jernverk, trolig fra perioden 1840 til 1860. (kjøp)
- 1 stk. ovnskatalog fra O. Mustad & Søn (gave)
- 1 stk. plansje over vindovner fra Trondheims mek. verksted (gave)
- 1 stk. oljemaleri på lerret, motiv fra Hammerbakken. Kunstner ukjent. Malt i 1945. (gave)

199 gjenstander og bygninger er gjort tilgjengelig på Digitalt Museum. Målet er at et representativt utvalg av museets samling er tilgjengelig på nett.

Tilgjengeliggjøring av arkiver

Museets avtale med A/S Jacob Aall & Søn fra høsten 2020, gir rett til å avfotografere arkivet og publisere det for allmenheten. Dette har vært utgangspunktet for arbeidet, som startet i 2021, med tilgjengeliggjøring av arkivmaterialet etter Baaseland Jernverk, Næs Jernverk og Egeland's Verk.

Arkivportalen

Arkivportalen, en søkeportal for norske arkivinstitusjoner, viser hva som finnes av arkivmateriale fra ulike arkivinstitusjoner og hvor du finner det. Det historiske jernverksarkivets arkivlister ble i sin helhet publisert på Arkivportalen i løpet av 2021. I 2022 registrerte museet en liten tilvekst av kart og tekniske tegninger som eies av firmaet A/S Jacob Aall & Søn. Videre ble en rekke ovns- og produktkataloger fra de norske jernstøperiene registrert og er søkbare i Arkivportalen.

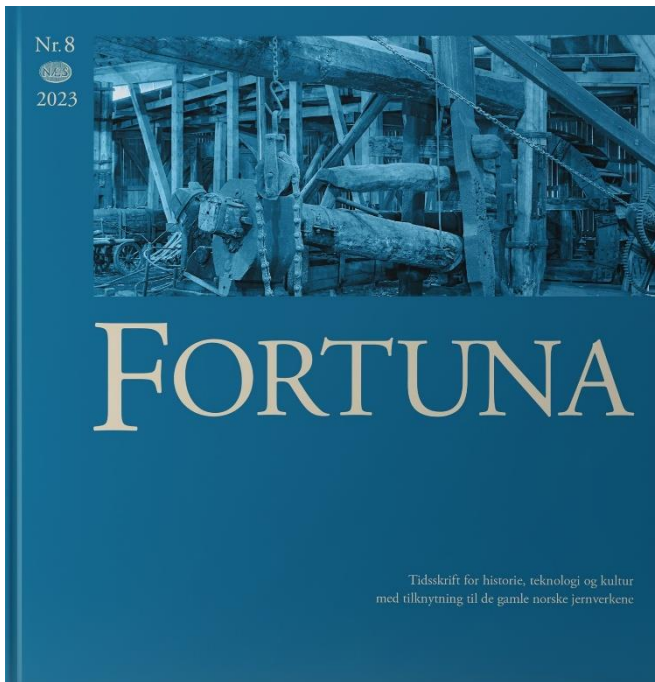
Digitalarkivet

Museet fortsatte digitaliseringsarbeidet i 2022 gjennom prosjektet *Dust to Digital*. Digitalisering og digital tilgjengeliggjøring av jernverksarkivene på Agder. Arkivverket støttet prosjektet i 2022, via Arkivverkets utviklingsmidler for arkivsektoren, privatarkivfeltet, med kr 400 000,-.

Museets prosjektmedarbeider avfotograferte og/eller skannet 272 stykker (arkivesker, protokoller, brevpakker med mer) arkivmateriale. Sammen med 109 stykker som ble digitalisert i 2021, hadde museet publisert omtrent 381 stykker arkivmateriale ved utgangen av 2022. Materialet er lagt ut i kronologisk rekkefølge på [Digitalarkivet](#) og i tematisk rekkefølge på [museets hjemmeside](#).

Prosjektleder er Frank Meyer, og prosjektmedarbeider er Lars Tore Vintermyr.

Digitaliseringsarbeidet ble i 2022 finansiert hovedsakelig med midler fra Arkivverket (kr 400 000,-) og dessuten interne midler fra Aust-Agder museum og arkiv og egne driftsmidler (kr 105 000,-).

4. Forskning og formidling

Næs Jernverksmuseum skal forske på og formidle den norske jernverkshistorien. Ambisjonene for museets forskningsarbeid de neste årene er beskrevet i Næs Jernverksmuseums langtidsplan for 2020-2030.

Forskningsstrategi og -plan 2021-2023

Museets styre har vedtatt ny og oppdatert forskningsstrategi og -plan for 2021 til 2023 med kvantifiserbare mål.

Tidsskriftet Fortuna

Næs Jernverksmuseum har siden 2003 utgitt tidsskriftet Fortuna. Fortuna er tidsskriftet for historie, teknologi og kultur knyttet til de gamle norske jernverkene. Innholdet har stor geografisk og tematisk spredning. Fortuna nr. 8 2023 forelå 6. desember 2022 med ni bidrag:

- Populærvitenskapelige artikler: Geir Thomas Risåsen, Lunden på Næs Jernverk – Landskapsstilens romantiske nedslag i Norge; Arild Stubhaug, «De har forrådd mig – dette er ubehagelig!» Prins Jerôme Napoleon besøker Arendal og Næs jernverk, august 1856; Karl Ragnar Gjertsen, Havstad jernstøberi. En bedrift i støpejernets tidsalder; Ingeborg Fløystad, Innvandrere og tilflyttere ved et jernverk tidlig på 1700-tallet. Eksempel: Båseland jernverk.
- Vitenskapelige artikler: Frank Meyer, Sosial uro og konflikt på Næs jernverk 1782–1823; Anita Wiklund Norli, «Mand vælger den mand synes best at blive tient med». Fagopplæring og rekruttering ved Fritzøe jernverk på 1700-tallet; Bjørn Ivar Berg, Bruk av jern ved bergverk – bergsmeder og bergsmier.
- Nytt fra Næs Jernverksmuseum: Helle Urkjell Lofstad, Solberg gruve – en utvidet opplevelse.

Redaksjonen besto i 2022 av forskere fra relevante fagmiljøer: historiker/forsker Frank Meyer, Næs Jernverksmuseum; førsteamanuensis Anita Wiklund Norli, Universitetet i Sørøst-Norge og historiker Bjørn Ivar Berg, Norsk Bergverksmuseum. Professor i historie Knut Dørum, Universitetet i Agder, trakk seg fra redaksjonsarbeidet på grunn av høyt arbeidspress. Bjørn Ivar Berg avsluttet sitt arbeid i redaksjonen 31. desember 2022.

Forskningsnettverk og forskningssamarbeid

Museet er medlem av Bergverksnettverket. Det ble avholdt et digitalt møte i nettverket 7. desember 2022 som Frank Meyer deltok i.

Jernverksmuseum er også medlem av Herregårdsnettverket, og Frank Meyer deltok på den fysiske samlingen 13. og 14. september 2022 på Stenberg Gård, Mjøsmuseet i Oppland.

Museet er medlem av Forskernettverk i Agder, som arrangerte Agderseminaret 2022: «Vi og de andre – Fiendebilder og utenforskap på Agder, ca. 1850 til i dag» på Stiftelsen Arkivet. Freds- og menneskerettighetssenter i Kristiansand, 24. og 25. november 2022. Frank Meyer deltok.

Brukerforespørsler og veiledning

Museet fikk og besvarte en del brukerforespørsler fra studenter og forskere i 2022.

Museet ga veiledning til Solfrid Klakegg Surland, Oslo, som søkte på doktorgradsstipend ved Universitetet i Agder. Tema: «Næs Jernverk som kunnskapssted 1800-1884. En case-studie av et knutepunkt i et kunnskapsnettverk». (Avslag.)

Masterstipend

Museet utlyste i 2022 masterstipend for studier i Egelands jernverks historie. Formålet med stipendet var å få økt kunnskap, og kvalitetssikre eksisterende kunnskap om Egelands Jernverk og jernverkssamfunnet. Stipendet var på kr 25 000,- og finansiert av Agder Sparebank og privatpersonen Helge Dalen. Stipendet ble tildelt Anders Kløverfeldt Gliddi fra Tvedestrand som er lektorstudent ved Universitetet i Agder, og fra høstsemesteret 2022 i gang med en masteroppgave i historie.

Transkripsjon

I løpet av året har museet hatt et godt samarbeid med Gotisk gruppe, v/Slekt og Data Vest-Agder. Gruppen har transkribert instruksene til forvalter Sigmund Treu fra 1787. Transkripsjonen er lagt ut på [museets hjemmeside](#).

Karl Richard Bie arbeidet gjennom hele året med transkripsjon av en passasje som omhandler Frolands, Næs og Egelands jernverk av Christen Henriksen Prams rapporter fra to reiser i Norge i 1805 og 1806.

Forskningsprosjekt «Jerntid. De gamle jernverkene og de nye bærekraftsmålene»

I prosjektet «Jerntid. De gamle jernverkene og de nye bærekraftsmålene» samarbeider Næs Jernverksmuseum med Arkivverket, Aust-Agder museum og arkiv, Norsk Bergverksmuseum, Vestfoldmuseene og Østfoldmuseene. Prosjektet fikk innvilget kr 670 000 for 2022 med tilsagn for samme sum i 2022 og 2023 fra Kulturrådets museumsprogram for forskning.

Prosjektleder er Frank Meyer, prosjektmedarbeidere er Kristoffer Vadum og Håkon Haugland (AAma), Kathrine Sandstrøm (Østfoldmuseene, Jon Emil Halvorsen sluttet i prosjektet), Torkil Thime (Arkivverket), Kasper Rogde Søyland og Hilde Woxen Stormark (Vestfoldmuseene). Det ble avholdt ulike digitale møter og digitale veiledningssamtaler. Prosjektet munnet ut i to fagfelleverderte artikler og flere foredrag (se nedenfor).

Fagfellevurderte bøker

F. Meyer (red.), *Fortuna. Tidsskrift for historie, teknologi og kultur med tilknytning til de gamle jernverkene* 8, 2023 (publisert 6. desember 2022), 192 sider. ISSN 1503-643X, NVI-nivå 1.

F. Meyer (red.), *Arbeid, arbeidere og arbeiderbevegelse i Agder 1500-2020*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2022, 226 s. ISBN ISBN trykt bok: 978-82-02-79081-3 NVI-nivå 1

Fagfellevurderte artikler

Innledning, i F. Meyer (red.), *Arbeid, arbeidere og arbeiderbevegelse i Agder 1500-2020. Rapport fra Agderseminaret 2021*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2022: 7–14.

Økonomisk ulikhet og sosial konflikt på Næs jernverk rundt 1800, i F. Meyer (red.), *Arbeid, arbeidere og arbeiderbevegelse i Agder 1500-2020. Rapport fra Agderseminaret 2021*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2022: 79–118.

Sosial uro og konflikt på Næs Jernverk 1782-1823, i *Fortuna. Tidsskrift for historie, teknologi og kultur med tilknytning til de gamle norske jernverkene* 8, 2022: 92–121.

Forord, i *Fortuna. Tidsskrift for historie, teknologi og kultur med tilknytning til de gamle norske jernverkene* 8, 2022: 6–7.

Lydstudier av mindre byer og lokalsamfunn, i *Heimen. Tidsskrift for lokal og regional historie*, 59, 3, 2022: 250–267.

Populærvitenskapelige utgivelser

F. Meyer, *Arbeid og industri på Agder gjennom tidene*, *Agderposten*, 3. desember 2022.

F. Meyer, [Intervju,] *Han har forska på lyden av Florø*, *Firdaposten*, 18. november 2022.

F. Meyer og Terje Ellefsen, *Carl Sigismund Treu: En biografisk skisse*, i *Vestre Moland og Lillesand historielag. Årsskrift* nr. 18, 2022: 109-120.

Om Sosialistisk verdenskafé, i Knut Kjeldstadli og Gülay Kutal (red), *Der ingen er flertall – Historien om Sosialistisk Verdenskafé*. Oslo: Bokstav & Bilde, 2022.

Leksikonartikler, fagartikler på Internett

F. Meyer, *Bærums jernverk*, Store norske leksikon (nettutgave), https://snl.no/Bærums_jernverk, primo desember 2022

F. Meyer, *jernverk*, Store norske leksikon (nettutgave), <https://snl.no/jernverk>, endret 8. august 2022.

F. Meyer, *Egelands jernverk*, Store norske leksikon (nettutgave), https://snl.no/Egelands_Jernverk, opprettet/endret 18. mai 2022.

F. Meyer, *Næs Jernverksmuseum*, Store norske leksikon (nettutgave), https://snl.no/Næs_Jernverksmuseum, opprettet/endret 17. mai 2022.

F. Meyer, *Dikemark jernverk*, Store norske leksikon (nettutgave), https://snl.no/Dikemark_jernverk, opprettet/endret 16. mai 2022.

F. Meyer, *Fossum jernverk*, Store norske leksikon (nettutgave), https://snl.no/Fossum_jernverk

F. Meyer, Christiania Spigerverk, Store norske leksikon (nettutgave), https://snl.no/Christiania_Spigerverk

F. Meyer, Norsk Jernverk, Store norske leksikon (nettutgave), https://snl.no/Norsk_Jernverk

F. Meyer, rennverk, Store norske leksikon (nettutgave), <https://snl.no/rennverk>

F. Meyer, Eidsfos jernverk, Store norske leksikon (nettutgave), https://snl.no/Eidsfos_jernverk

F. Meyer, Masovnenes forhistorie, <https://www.jernverksmuseet.no/gamle-norske-jernverk/rennverk>

F. Meyer, Bærums jernverk (1622–1874), <https://www.jernverksmuseet.no/gamle-norske-jernverk/baerums-jernverk>

Faglige foredrag

F. Meyer - Næs jernverk som tidlig ABM-institusjon 1800-1884, Arkivarforeningen, Næs Jernverksmuseum, 30. november 2022.

F. Meyer, Mennesker på jernverket: Slaver, kvinner, innvandrere og opprørske arbeidere 1700-1900, Senioronsdag, Kuben, Arendal, 11. mai 2022.

F. Meyer, De gamle jernverkene og de nye bærekraftsmålene, Uke9, Kulturfestival, Tvedestrand, 5.3.2022.

F. Meyer, Sosial ulikhet på Næs Jernverk, Uke9, Kulturfestival, Tvedestrand, 5.3.2022.

F. Meyer, Jernverkets avhengighet av innvandring, Uke9, Kulturfestival, Tvedestrand, 5.3.2022.

F. Meyer, Menneskene i jernverksarkivet 1721-1960, Jernverkets venneforening, årsmøte, 17. mars 2022.

F. Meyer, Menneskene på Næs Jernverk 1700-1900: Slaver, kvinner, innvandrere og opprørske arbeidere, SeniorOnsdag, KUBEN/Aust-Agder museum og arkiv, Arendal, 11.05.2022.

Synliggjøring av forskningsresultater

Næs Jernverksmuseum var i 2022 fortsatt med i pilotprosjektet om registrering av forskningsresultater i den nasjonale databasen Cristin. Frank Meyer er museets «superbruker».

5. Fornyng

Gjennom faglig utvikling og profesjonalisering ønsker Næs Jernverksmuseum å være oppdatert i alle deler av virksomheten.

Langtidsplan for 2020-2030

Styret og de ansatte ved Næs Jernverksmuseum jobber mot de overordnede målene satt i langtidsplanen for 2020-2030.

Utvikling av Solberg gruve

Ett av tiltakene i langtidsplanen er å utvikle Solberg gruve som besøksgruve. Museet innledet i 2021 et samarbeid med Fortidsminneforeningen om kurs i tradisjonshandverk og bruk av rotknær. Kurset ble gjennomført i mai 2022 og 25 unge håndverkere fra hele landet deltok. Under kurset reiste deltagerne en aktivitetspaviljong; en grindverkskonstruksjon på 6x12 meter avstivet med 24 rotknær. Formidlerne på kurset var Audun Eken, Johanna Henriksson, Rune Johnsen, Jostein Utstumo og Halvor Skjerkholt. Skjerkholt bidro i stor grad til gjennomføringen av kurset og reisingen av bygget ved praktisk tilrettelegging på forhånd og etterarbeid. Dette arbeidet ble ferdigstilt til sesongstart.

Prosjektet ble gjennomført også i samarbeid med Jernverkets Venner. Prosjektet ble støttet av Bergesenstiftelsen (kr 150 000,-), Østre Agder sparebank (kr 50 000,-), Kulturminnefondet (kr 50 000,-) og private gaver.

Prosjektet skal videreføres med innlegging av vann og avløp, strøm og wi-fi, straks dette er finansiert.

Prosjektet Hammer i drift

Prosjektet er beskrevet i museets plan for 2020-2030, og har som mål og sette i stand den midterste av de tre vannhjulsdrevne hammerne i Hammerbygningen. I løpet av 2022 er vannrenna fra dammen til hammerbygningen gjenoppbygd og vannhjulet, bolverk og steinmurer er utbedret. I og med at dette er antikvariske gjenstander og bygningsmasse, har samarbeid med Riksantikvaren og bygningsvern avdelingen i Agder fylkeskommune vært avgjørende. De nødvendige undersøkelser er gjort og tillatelser gitt, og arbeidet følges opp av myndighetene. Tømrerarbeidet gjøres i samarbeid med firmaet Bøylestad og Moen A/S.

Hammerprosjektet har et budsjett på nærmere fire millioner kroner. Pengene er hentet fra gaver og tilskudd, både offentlige og private.

Planarbeid og organisasjonsutvikling

Museets personale arbeidet i 2022 med planverk og organisasjonsutvikling. Forskningsplanen for 2021 til 2023 ble oppdatert og supplert med kvantifiserbare mål og en plan for museets arbeid med immateriell kulturarv ble vedtatt av styret.

Museets personale arbeidet med organisasjonsutvikling gjennom dialogmøter med Fagforbundet og møter med de ansatte.

Kompetanseheving

Frank Meyer har deltatt i en rekke møter i Gotisk gruppe, Kristiansand, for å heve kompetansen på lesing av gotisk skrift. Møtene fant sted annenhver tirsdag utenom ferietider. Frank Meyer deltok på ulike seminarer i regi av Fagforbundet.

Riksantikvaren har avholdt sitt årlige seminar for teknisk-industrielle kulturminner, TIK-seminaret, på Atlungstad Håndverksdestilleri. Der deltok Knut Aall.

Næs Jernverksmuseum er medlem av Visit Sørlandet, næringsklyngen for reiseliv-, kultur- og opplevelser på Sørlandet. Helle Lofstad deltok på årets vinterkonferanse i Arendal i mars.

Arendal fotoklubb avholdt kurs for nybegynnere i april 2022 med to kurskvelder. Her deltok Karl Richard Bie, Fredrik Dale, Torkil Ausel og Helle Lofstad. Karl Richard Bie deltok også på fotokurs i september à to kurskvelder.

Stab og sommerguider har gjennomgått kurs i førstehjelp.

Bygningsvernkongressen 2022 ble avholdt 8. til 10. juni på Maihaugen, Lillehammer. Der deltok Fredrik Dale og Torkil Ausel. Årets tema var "Bærekraft og tradisjonshåndverk i bygningsvernet. Hvordan skal vi møte fremtiden?" Arrangør var Bygningsvern. Museumsnettverk for tradisjonshåndverk, som er et nasjonalt samarbeidsnettverk med utspring i museumsbransjen. Nettverket er en pådriver for utvikling, forskning og samarbeid innen moderne bygningsvern, der håndverk, verktøy- og materialbruk har en viktig rolle.

Både styret og staben har vært på **faglige turer**; styret til Eidsfoss i Holmestrand kommune og staben til Nasjonalmuseet og Norsk folkemuseum i Oslo.

6. Annet

Jernverksmuseet har gjennom året samarbeid med andre aktører. Disse aktivitetene går ut over vår kjernevirksomhet, har utvidet vårt kontaktnett og/eller gitt nye opplevelser for publikum. Dette kommer i tillegg til tidligere nevnte aktiviteter og prosjekter.

Deltakelse i nettverk

Museet er representert i styret for **Norsk Industriarv** ved Knut Aall. Han deltok også på Museumsforbundets årlige møte, som dette året ble avholdt i Skien.

Museet, ved Helle Lofstad, er med i et **nettverk for reiseliv, opplevelser og handel i Tvedestrand kommune**. Nettverket har gjennomført et par møter i løpet av året. Møtene ledes av næringsrådgiver Anne Torunn Hvideberg. Det ble opprettet et nytt nettverk i 2022 for reiselivsbedrifter, **Tvedestrand reiselivsnettverk**, som museet deltar i. Initiativtakere er Nina Noem Hansen, Kote Null og Ole Jonas Kverndal, Uke9. Første møte ble avholdt i november 2022.

Samarbeid og prosjekter

Jernverkets Venner er museets venneforening. Formålet til foreningen er å være til gagn for Næs Jernverksmuseum og en møteplass for alle som er interessert i jernverkshistorie. Styret bestod av følgende medlemmer: Liv Aanby (styreleder), Tore Vågsmyr, Knut Holt Sandbløst, Toril Askestad, Dag Ellefsen, Egil Fiane (vara) og Ole Willy Løvdal Gundersen (vara). Jernverkets Venner avholdt årsmøte 17. mars. I 2022 har venneforeningen arrangert en utflukt til Frolands Verk og vært medhjelpere under tre store arrangement.

Billedkunstner Line Bergseth er kjent for sine frodige kunstverk med plantemotiver. Våren 2022 jobbet hun med planten kamelia i drivhuset på Storegård. Dette prosjektet førte til blomstrende fotografier og akvareller utstilt i Snekkerbua på Næs Jernverksmuseum samme sommeren. Utstillingen kom i stand takket være et samarbeid med daglig leder ved Bomuldsfabriken kunsthall, Tone Lyngstad Nyaas.

Under Smed- og handverksdagene 25. og 26. juni arbeidet smedene i Norsk smedforening med et eget prosjekt kalt **Smeden for freden**. Deltakerne smidde solsikker og andre gjenstander som ble auksjonert bort til humanitære formål i krigsrammede Ukraina. Samtidig ble Agder fylkeskommunes håndverksstipend for 2022 utdelt til Benjamin Kjellman-Chapin, smed på Nes Verk, ved fylkesordfører Arne Thomassen.

Museet har samarbeidet med Stiftelsen Nørholm om konservering av **Knut Hamsuns boksamling**. Papirkonservator Johan Solberg har avsluttet arbeidet og bøkene ble i 2022 returnert til Nørholm.

Bygdekino. I samarbeid med Nes Verk Vel er det gjennomført 10 bygdekinokvelder i Snekkerbua. To filmer vises hver gang.

Foreningen «**Spor 1 – Team Norway**» leier lokaler i museets industrihall. Foreningen driver modelljernbanen som står i nordre hall i Nesverkveien 240. Modelljernbanen ble vist for publikum under seks åpne arrangement dette året og hadde publikumsrekord med 1200 besøkende.

Museet har siden 2019 vært medlem av **nemnda for biografien om Andreas Faye**. Biografien om Norges første folkeminnegransker ble utgitt i februar 2022 og forfatter er Ernst Håkon Jahr. Prosjektet er fullfinansiert.

Museet hadde i mars besøk av biskopen i Agder. Dette var et ledd i bispevisitasen i Tvedestrand menighet. I mai mottok museet besøk av Agder fylkeskommunes hovedutvalg for kultur, folkehelse og frivillighet. Utvalget holdt sitt møte her og fikk omvisning på museet. Museet fikk besøk av både statssekretær Odin Adelsten Aunan Bohmann og en gruppe fra Riksantikvaren i juni.

Arbeidsglede Tvedestrand har bistått med forskjellig praktisk vedlikeholdsarbeid ved museet.

Museets økonomi i 2022

Museet jobber kontinuerlig med å sikre en ansvarlig økonomisk drift. For 2022 ble det derfor budsjettert med et overskudd på kr 165 000, - for å bedre museets egenkapital. Som følge av reduserte tilskudd til vedlikehold og høye strømkostnader, ble årsresultatet svakere enn budsjettert, og museet fikk et samlet overskudd på kr 40 748, -.

Ved utgangen av året har museet en gjeld på kr 9 568 845, - (kr 9 810 911, - i 2021) og en egenkapital på kr 997.284, - (kr 956.536, - i 2021).

Museets økonomi sikres gjennom offentlige tilskudd fra faste bidragsytere, egeninntekter og prosjektmidler:

Bidragsytere	Type inntekt	2022	2021
Næs Jernverksmuseum	Egeninntekter: billetter, salg og utleie	kr 902.048, -	kr 706.332, -
Kulturdepartementet	Driftstilskudd Smitteverntiltak i 2021	kr 2.765.000, -	kr 2.650.000, - kr 164.000, -
Agder fylkeskommune	Driftstilskudd	kr 1.255.000, -	kr 1.223.000, -
Tvedestrand kommune	Driftstilskudd	kr 480.000, -	kr 480.000, -
Agder fylkeskommune	Midler til vedlikehold av antikvariske bygninger. (Redusert med kr 172.422, - fra 2021.)	kr 1.410.000, -	kr 1.582.422, -
	Samlede driftsinntekter	kr 6.812.048, -	kr 6.805.754, -
Stiftelsestilsynet	Strømsstøtte	kr 106.261,-	
Arkivverket, Kulturrådet, Agder fylkeskommune, Bergesenstiftelsen	Prosjektinntekter (til forskning, publisering og bygningsmessige arbeider)	kr 3.040.854,-	

7. Styret og ansatte

Styret

Representant for	Representant	Varamedlem
Riksantikvaren	Øystein Djupedal, styreleder	Anne Ma Nyerød
Agder fylkeskommune	Gunn Haga Brekka	Tore Askildsen
Tvedestrand kommune	Anna Hjeltnes	Tage Thorsen
A/S Jacob Aall & Søn	Victor Norman Torstein Moland	Erlend Solberg
De ansatte	Helle Urfjell Lofstad	Torkil Ausel

Styret har i 2022 avholdt seks styremøter og et årsmøte. Knut B. Aall er sekretær for styret.

Ansatte

Navn	Stilling	Stillingsbrøk %
Frank Meyer	Historiker, forsker	100
Torkil Ausel	Vaktmester	100
Fredrik Dale	Fagkonsulent bygninger	100
Helle Urfjell Lofstad	Fagkonsulent	100
Knut B. Aall	Daglig leder	100
Karl Richard Bie	Museumsmedarbeider	60
Lars Tore Vintermyr	Prosjektengasjement	100

Sesongansatte

I sommerhalvåret har museet sesongansatte som er guider på jernverksmuseet, i Solberg gruve og i Forvaltergården – Tvedestrand museum. De gjør også forefallende arbeid som plenklipping, maling og vasking. Sesongen 2022 hadde museet følgende sesongansatte: Margot Johanne Løvdal Gundersen, Alvar Nilsen Bergendal, Magnus Hvideberg Holte, Maria Vaaje, Anders K. Gliddi og Bendik Nilsen Bergendal. I tillegg har museet hatt flere hjelpere, både unge og gamle, som har bistått med vedlikehold og betjening og bistand under arrangementer.

Avslutningsvis vil Næs Jernverksmuseum takke faste støttespillere og Jernverkets Venner. Deres bidrag er av helt avgjørende betydning for museets virksomhet.

Nes Verk 17. februar 2023

*Knut B. Aall
Daglig leder*

*Øystein Djupedal
Styreleder*

Stiftelsen Næs Jernverksmuseum Nesverkveien 240 4934 Nes Verk Norge	Org nr 977 112 915 MVA Tlf. +47 371 60 500 www.jernverksmuseet.no post@jernverksmuseet.no
--	---